

Nuo pasitikėjimo iki ignoravimo: kokią prasmę jaunuoliai suteikia žurnalistikai socialinių medijų aplinkoje?

Patricija Lenčiauskienė

Vytautas Magnus University
<https://ror.org/01me6gb93>

Santrauka. Pastaraisiais metais dėl sparčios skaitmeninių technologijų plėtros ir jos keliamų iššūkių išaugo poreikis atlikti vis daugiau jaunimo patirties medijų aplinkoje tyrimų. Besikeičianti medijų aplinka ir joje išskylantys nauji turinio kūrėjai meta iššūkį profesionaliai žurnalistikai bei trina ribas tarp profesionalaus ir neprofesionalaus turinio. Tokioje informacinėje aplinkoje augantys jaunuoliai išsiugdo su naujienomis susijusias praktikas ir požiūrius, kurie smarkiai skiriasi nuo ankstesnių kartų praktikų ir požiūrių, lemiančių, kaip jaunimas gauna, vartoja ir dalijasi informacija. Todėl šio straipsnio tikslas – atskleisti, kokią prasmę jaunuoliai suteikia žurnalistikai socialinių medijų aplinkoje. Straipsnyje pristatomas tyrimas, kurio metu atlikta 13 fokus grupių interviu su 63 aukštesniųjų klasių moksleiviais iš skirtingų Lietuvos mokyklų. Reflektyvi teminė duomenų analizė atskleidė, kad nepasitikėjimas žurnalistika (ar netgi jos smerkimas) kyla iš emocijomis paremto žurnalistikos ir jaunuolių santykio, nulemta žinių trūkumo. Tai rodo poreikį kurti ir įgyvendinti žurnalistikos priemones, strategijas ir praktikas, kuriomis, atsižvelgiant į didėjančią socialinių medijų įtaką ir besikeičiančią jaunuolių elgseną, būtų galima pasiekti jaunąją auditoriją socialinių medijų platformose.

Pagrindiniai žodžiai: jaunuoliai; žurnalistika; socialinių medijų platformos; dezinformacija.

From Trust to Ignorance: What does Journalism Mean to Young People in the Social Media Environment?

Abstract. In recent years, the rapid development of digital technologies and the challenges it poses have led to a surge in research on youth experiences in the media environment. The changing media environment and the new content creators emerging in it challenge professional journalism and blur the boundaries between professional and non-professional content. Young people growing up in such an information environment develop news-related practices and attitudes that are significantly different from the practices and attitudes of previous generations, which determines how young people receive, consume and share information. Therefore, the aim of this article is to reveal what meaning young people give to journalism in the social media environment. The article presents a study which included 13 focus group interviews with 63 senior students from different Lithuanian high schools. Reflective thematic analysis of the data revealed that distrust of journalism (or even condemnation of it) stems from an emotionally based relationship between journalism and young people, determined by a lack of knowledge. This indicates the need to develop and implement journalistic tools, strategies and practices that, by taking into account the growing influence of social media and the changing behavior of young people, could reach the young audiences on social media platforms.

Keywords: young people, journalism, social media platforms, disinformation.

Received: 2024-12-10. Accepted: 2025-05-23.

Copyright © 2025 Patricija Lenčiauskienė. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Įvadas

Dėl sparčios skaitmeninių technologijų plėtros ir jos keliamų iššūkių išaugo atliekamų jaunimo patirties medijų aplinkoje tyrimų skaičius (Burkauskas ir kt., 2024; Jusienė ir kt., 2022; Katz ir kt., 2022; Livingstone, 2021, 2022; Livingstone ir kt., 2023; Livingstone ir Third, 2017; O'Rourke ir Miller, 2022; Smahel ir kt., 2020). 15–17 metų jaunuoliai yra laikomi pirmąją „visiškai skaitmenine karta“ (Andersen ir kt., 2020, p. 136), kuri, viena vertus, pristatoma kaip „skaitmeniniai čiabuviai“ ar „globalūs čiabuviai“, kita vertus, yra laikoma viena pažeidžiamiausių visuomenės grupių (O'Reilly, 2020). Jaunuoliai itin dažnai naudojami socialinėmis medijomis, pirmenybę teikdami tam tikroms platformoms, ypač „TikTok“ programėlei (Vogels ir kt., 2022). Tačiau šiose platformose naudojami algoritmai skatina potencialiai pavojingų iššūkių sklaidą (Kobilke ir Markiewicz, 2024).

Dėl nuolatinio informacijos srauto darosi sunku rasti patikimas ir aktualias naujienas, o jaunuoliai dažnai pervertina savo gebėjimus orientuotis begalinės informacijos sraute (Breakstone ir kt., 2022). Jauni asmenys dažniausiai nurodo, kad informaciją gauna naudodamiesi socialinių medijų platformomis, o nuo įprastinių šaltinių, tokių kaip televizija, radijas ar naujienų portalai, vis labiau atsiriboja (Bengtsson ir Johansson, 2021; Drok ir kt., 2018; Molina, 2023; Newman ir kt., 2022). Dėl to jie gali būti mažiau informuoti apie pasaulio įvykius ir mažiau pajėgūs būti aktyviais demokratinės visuomenės piliečiais (McCombs ir kt., 2011).

Žurnalistika pripažįstama ir vertinama kaip vertybių, principų ir praktikos visuma, užimanti neatsiejamai svarbų vaidmenį demokratinės visuomenės (Curran, 2011). Banaji ir Cammaertsas (2014) teigia, kad informacijos paieška, pasitikėjimas šaltiniais ir naujienų vartojimas yra vienas iš pilietinio gyvenimo požymių. Tačiau tarp jaunuolių vyrauja atsitiktinis naujienų vartojimas (Boczkowski ir kt., 2018; Kümpel, 2020), o žurnalistikai darosi sudėtinga puoselėti jaunuolių informacijos vartojimo įpročius, kurie skatintų jų demokratišką dalyvavimą (Tamboer ir kt., 2020). Wunderlich ir kt. (2022) pastebi, kad vis dar yra nedaug tyrimų, analizuojančių žurnalistikos vaidmenį jaunajai auditorijai. Tačiau dezinformacija, neapykantą kurstantys naratyvai, platformų moderuojama informacinė erdvė, algoritmų daromas poveikis (Eubanks, 2018) lemia jaunuolių pasitikėjimo žurnalistika tyrimų svarbą. Mokslininkai pastebi, kad dezinformacija tampa viena pagrindinių šiuolaikinėje medijų aplinkoje jaunuoliams kylančių problemų (Kobilke ir Markiewicz, 2024). Neturėdami patikimų naujienų vartojimo įgūdžių, jaunuoliai tampa ypač stipriai pažeidžiami dezinformacijos (Literat ir kt., 2020). Todėl vis daugiau įvairių mokslininkų imasi tirti jaunuolių naujienų vartojimo skaitmeninėje aplinkoje patirtis (Galan ir kt., 2019).

Straipsnyje (remiantis socialinės atsakomybės teorijos požiūriu) pristatomi tyrimo rezultatai atskleidžia su žurnalistika susijusias jaunuolių patirtis. Straipsnyje keliamas klausimas: kokią prasmę jaunuoliai suteikia žurnalistikai socialinių medijų aplinkoje? Įgyvendinant tyrimą atlikta 13 fokus grupių interviu su 63 jaunuoliais. Fillol ir Pereiros (2020) atlikta sisteminė tyrimų apžvalga atskleidė, kad praktiškai nėra tyrimų, kuriuose dalyvauja vaikai ir jaunuoliai. Todėl šiame tyrime dalyvavę jaunuoliai yra laikomi empiriniais savo skaitmeninės patirties ekspertais (angl. *empirical experts*) (Hawke ir kt.,

2018), kurių „kasdienė skaitmeninių kultūrų patirtis gali įvairiapusiškai paveikti tyrimo procesą“ (Pienimäki ir Kotilainen, 2018, cit. Spurava ir Kotilainen, 2022, p. 2).

Literatūros apžvalga

Jaunuolių ir socialiai atsakingos žurnalistikos bendrystės svarba

Vienas didžiausių iššūkių, kylančių dabartinėje informacinėje aplinkoje – technologijų plėtros keliama pokyčiai, dėl kurių vystosi naujos vartotojų praktikos, nulemtos didesnio įsitraukimo ir manipuliavimo siekimo (Balčytienė ir kt., 2024; Balčytienė ir kt., 2022). Viešajai erdvei užsipildant melagingu ir manipuliatyviu turiniu, auditorijai darosi vis sudėtingiau atpažinti ir suvokti, kas yra faktas ir teisinga informacija (DIGIRES, 2022). Medijų platformos veikia kaip socialinės institucijos, formuojančios viešąsias žinias (Napoli, 2015), tačiau už oficialios žurnalistikos aplinkos ribų. Nors algoritmai turi „technologiškai išpuoselėtą mechaninio neutralumo pažadą“ (Gillespie, 2014, p. 181), akivaizdu, kad jie nėra nepriklausomi nuo šališkumo. Diakopoulos (2015, cit. Hermida, 2020) teigia, kad platformų algoritmai atlieka prioritetų nustatymo, klasifikavimo, susiejimo ir filtravimo funkcijas, todėl šiandien galių vis dažniau turi ne žurnalistai, o algoritmai, skaitmeninių technologijų kūrėjai ir reklamuotojai.

Remiantis socialinės atsakomybės teorijos požiūriu, pagrindinis žurnalistikos tikslas ir pareiga yra rūpintis visuomenės interesais bei užtikrinti, kad skelbiama informacija būtų sąžininga, tiksli ir skatintų demokratinį dalyvavimą (Rosen, 1997; Vaca-Baqueiro, 2018). Žurnalistika yra apibrėžiama pagal jos socialinę funkciją, vertybes ar formalų statusą (tačiau ne pagal turinį) (Shapiro, 2014, cit. Geiß, 2023), o demokratinėse visuomenėse žiniasklaida sukuria laisvą „ketvirtosios valdžios“ informacijos srautą bei atlieka demokratijos sergėtojos vaidmenį (Geiß, 2023). Schudsono (2011, cit. Sehat, 2022) teigimu, tokios žurnalistikos vertybės kaip patikimumas, objektyvumas ir nešališkumas atsirado XX a. pradžioje. Socialinės atsakomybės teorijos įtaka akivaizdi diskusijose, susijusiose su skaitmeninių medijų poveikiu žurnalistikai. Tačiau socialinių medijų platformos (tokios kaip „Facebook“) keičia žiniasklaidos praktiką, priversdamos naujienų organizacijas prisitaikyti ir kartu stengtis laikytis savo etinių įsipareigojimų (Anter, 2024; Tandoc ir Maitra, 2017). Žurnalistikos platformizacija kelia susirūpinimą, kad prisitaikymas prie socialinių medijų logikos ypatybių kartu lemia ir naujienų „banalumą“ bei „švelnėjimą“. Todėl, vykstant technologijų ir žurnalistikos sankirtai bei siekiant užtikrinti, kad žurnalistika ir toliau veiktų visuomenės labui, būtina iš naujo įvertinti tradicines etikos sistemas.

Socialinių medijų platformų populiarumas iš esmės pakeitė tai, kaip jaunuoliai gauna, vartoja ir dalijasi informacija. Dabar naujienomis laikoma ne tik žurnalistų teikiama informacija, bet ir viskas, kas pasirodo „Facebook“ kanale, kuriam jaunuoliai teikia pirmenybę (Lupton, 2021; Meijer ir Kormelink, 2015). Be to, 15–17 metų jaunuolių poreikiai siejami su paauglystės laikotarpio poreikiais ir amžiaus nulemtu supratimu apie pramoginį turinį kaip naudingą informaciją (Wunderlich ir kt., 2022). Kōuts-Klem ir Brites (2017) teigia, kad jaunuoliai yra atviresni alternatyviems, o ne tradiciniams naujienų gamybos proce-

sams ir platinimo kanalams. Todėl besikeičianti žurnalistikos praktika su atsiradusiomis galimybėmis naudotojams kurti ir dalytis turiniu, taip pat pokyčiai naujienų platinimo srityje tampa dažnai analizuojamomis temomis mokslinėse diskusijose, susijusiose su žurnalistika ir demokratija (Bengtsson ir Johansson, 2021).

Taigi, kaip matyti, jaunuoliai, sąveikaujantys skaitmeninėje aplinkoje, susiduria su daug ir įvairių iššūkių. Jaunų asmenų kasdienybėje dominuojančios socialinių medijų platformos sukuria manipuliatyvaus turinio pinkles, įtraukiančias jaunuosius interneto vartotojus, o didėjanti atskirtis tarp žurnalistikos ir jaunuolių kelia vis daugiau klausimų apie juos supančios informacijos kokybę ir patikimumą. Tuo pačiu metu žurnalistika taip pat susiduria su dvejomis iššūkiu – išlaikyti profesinius standartus ir kartu dėl jaunų žmonių dėmesio konkuruoti su patraukliu socialinių medijų turiniu.

Metodologija

Straipsnyje pristatoma dalis tyrimo, įgyvendinto naudojant kokybinio tyrimo metodologiją. Tyrime remiamasi interpretatyvistine-konstruktivistine paradigma, nagrinėjančia, kaip žmonės dalyvauja reikšmių kūrimo ir rekonstravimo procesuose kasdienėje sąveikoje (Leavy, 2017). Tyrimo duomenų rinkimui pasitelktas fokus grupės interviu metodas. Fokus grupių tyrime dalyvavo 63 15–17 metų amžiaus moksleiviai (35 merginos ir 28 vaikinai) iš skirtingų Lietuvos mokyklų (Kauno, Ariogalos ir Šalčininkų), siekiant atskleisti platesnį (miesto, regiono ir tautinių mažumų gyvenamos vietos) kontekstą. Tyrimo dalyvių atrankai pasitelkta homogeninių atvejų tikslinės atrankos strategija, kviečiant tyrime dalyvauti aukštesniųjų klasių moksleivius, kurių amžius atitiko tiriamąją auditoriją. Iš viso buvo atlikta 13 fokus grupės interviu. Vidutinė vieno fokus grupės interviu trukmė – 45 minutės, o bendras surinktų duomenų kiekis sudaro 10 valandų trukmės tiriamąją medžiagą.

Tyrimui įgyvendinti gautas Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatinės fakulteto Atitikties mokslinių tyrimų profesionalumui ir etikai komiteto leidimas (2024-03-05, protokolai Nr. VKK03051), kuris patvirtina, kad tyrimas atliktas laikantis visų etikos reikalavimų, įskaitant informuoto asmens sutikimą (gauti tiek nepilnamečių jaunuolių, tiek jų tėvų sutikimai).

Duomenims rinkti naudotas pusiau struktūruotas interviu, užduodant jaunuoliams tokius klausimus: Kokia jūsų patirtis naujienų srityje? Kur (kokiuose šaltiniuose ir kanaluose) dažniausiai sužinote naujienas? Kas jums yra patikima informacija? Koks jūsų santykis su žurnalistais? Kuo domitės? Ką skaitote? Ką žurnalistai turėtų daryti, kad jus sudomintų ir pritrauktų jūsų dėmesį?

Tyrimo duomenų analizei pasitelkta reflektivi teminė analizė (Braun ir Clark, 2006, 2019), kuri leidžia nustatyti, analizuoti ir pateikti duomenų temas, todėl ypač tinka sudėtingai grupinių diskusijų dinamikai bei socialiai jautrioms temoms tirti. Straipsnyje pristatomo tyrimo duomenų analizė remiasi indukciniu metodologijos požiūriu, kuriam būdingas tiriamasis pobūdis, leidžiantis temoms ir modeliams išryškėti iš surinktų duomenų, o ne iš anksčiau nustatytų hipotezių (Thomas, 2006).

Rezultatai ir diskusija

Kovachas ir Rosenstielas (2021) teigia, kad profesionalūs žurnalistai vis sudėtingėjančiame skaitmeninės informacijos pasaulyje atlieka esminę „prasmės kūrėjų“ funkciją, padėdami piliečiams orientuotis, kaip atpažinti dezinformaciją ir patikrinti autentiškus informacijos šaltinius. Tyrimo metu analizuojant žurnalistikos vaidmenį jaunuolių patirčiai išryškėjo keturios skirtingos temos: pasitikėjimas žurnalistika, nepasitenkinimas turiniu, žurnalistikos ignoravimas ir žurnalistikos smerkimas. Toliau atskirai apžvelgiamos visos temos.

Pasitikėjimas žurnalistika. Tyrimo dalyvių pasakojimuose atsiskleidė žurnalistikos kaip patikimų naujienų skleidėjos, supažindinančios su pasaulio įvykiais, vertinimas. Tyrime dalyvavę jaunuoliai teigia, kad žurnalistų skelbiamą informaciją vertina kaip patikimą ir kokybišką: „sakoma, kad žiniasklaida yra ketvirtoji valdžia, o žurnalisto vaidmuo yra labai svarbus valstybei, nes jis paskelbia naujienas, supažindina su viskuo, kas vyksta pasaulyje, tai yra pirmos lūpos, iš kurių viską sužinai“; „žurnalistai galbūt teikia kokybiškesnę informaciją, nei kad socialiniuose tinkluose kažkas parašo“.

Kahne'as ir Bowyeris (2019) pabrėžia lemiamą žurnalistikos vaidmenį skatinant informuotą pilietiškumą. Tyrime dalyvavę jaunuoliai suvokia žiniasklaidos svarbą demokratinėje visuomenėje, o jų pasakojimuose atsiskleidžia pastebėjimai apie visuomeninį transliuotoją Lietuvos nacionalinį radiją ir televiziją (toliau – LRT), kuris pateikiamas kaip patikimos informacijos šaltinis: „mes kiekvieną dieną su tėvais pusryčiaujam ir žiūrim „Labas rytas“ per LRT, taip ir gaunasi, kad sužinai visas naujienas“; „mes mokykloje turime pilietiškumo pamoką, kur turime kiekvieną savaitę pristatyti po naujieną, ir LRT yra tas pagrindinis puslapis, kur žiūrim visus pasaulio įvykius, pagal juos ir darome pristatymus“; „kai paskelbė specialiąją operaciją, LRT pastoviai eidavo namie, kokius penkis mėnesius“.

Pasak Sehl (2020), visuomeninė žiniasklaida patikimumą išlaiko dėl savo nuoseklumo ir patikrintos bei profesionalios informacijos skelbimo. Tyrime dalyvavusių jaunuolių pastebėjimai apie LRT atspindi tendenciją, kad jaunoji auditorija ieško patikimų šaltinių, kas, pasak Vanhaeght ir Donders (2021), atskleidžia kokybiško turinio svarbą, norint pritraukti jaunesnes auditorijas.

Nepasitenkinimas turiniu. Tamboer ir kt. (2020) atliktas tyrimas su 12–16 metų asmenimis atskleidė, kad nors jaunuoliams naujienos yra svarbios, jos dažnai būna nuobodžios, jų turiniui būdingas pasikartojimas ir negatyvumas, be to, jos būna nesusijusios su jaunimu. Tyrime dalyvavusių jaunuolių pasakojimuose atsiskleidė nepasitenkinimas profesionalios žurnalistikos kuriamu turiniu – teigiama, kad turinys nepatrauklus, neaktualus ir nepadedantis jaunam žmogui: „žurnalistai gali kurti turinį, kuris būtų patrauklesnis jaunimui“; „rašyti temas, kurios aktualios jaunimui, kurios padėtų jaunuoliams“; „žurnalistai galėtų skirti daugiau dėmesio jaunam žmogui, įvertinti, kaip aš vertinu politikus, nes gal mano ir mano šeimos vertybės skiriasi, ir aš norėčiau savaip balsuoti“.

Mokslininkai pastebi, kad jaunuolių ir žurnalistikos santykio problemškumą lemia jaunuoliams svarbių naujienų trūkumas (Martel ir kt., 2020; Peters ir kt., 2021). Aharoni ir kt. (2021) teigimu, augantis jaunuolių nesidomėjimas naujienų žiniasklaida tyrėjams

kelia daug klausimų, todėl pradedami tyrinėti tiek sąmoningo, tiek nesąmoningo naujienų vengimo aspektai bei tai, kaip jie yra susiję su į turinį orientuotais motyvais. Todėl tyrimai, dėmesį teikiantys žurnalistikos ir jaunosios auditorijos bendrystei, padeda geriau suprasti naujienų vengimo motyvus ir kurti strategijas, skirtas jaunuolių atsitraukimo nuo žurnalistikos problemai spręsti. Tyrime dalyvavusių jaunuolių pastebėjimuose neigiamas naujienų turinys vertinamas kaip žiniasklaidoje pateikiamų naujienų vengimo motyvas. Jaunimo auditorijos nenorą domėtis žurnalistika galima interpretuoti kaip neigiamų emocijų ir neigiamos patirties vengimą: „dažniausiai būna tiesiog neigiama visa žiniasklaida ir labai mažai teigiamų dalykų“; „žurnalistikai trūksta [...] pozityvių naujienų, įdomių jaunam žmogui“.

Žurnalistikos ignoravimas. Tyrimai rodo, kad jaunimas vis dažniau yra linkęs naujienas gauti iš socialinių tinklų, o tai kelia iššūkį informacijos tikrumui ir patikimumui (Røsok-Dahl ir Ihlebæk, 2024). Jaunoji auditorija yra linkusi stebėti internete vyraujančią turinį, rinktis kuo trumpesnę informaciją, kuri nereikalauja pastangų pasirenkant informaciją (Ofcom, 2022). Be to, jaunimas dažnai susiduria su sunkumais kritiškai vertinant internetinį turinį, ypač tokiose platformose kaip „TikTok“ (Basch ir kt., 2021). Tyrime dalyvavusių jaunuolių pasakojimuose atsiskleidė žurnalistikos sutapatinimas su socialiniais tinklais: „neskaitau, nepasitikiu, nežinau nieko apie žurnalistiką“; „žurnalistika nelabai aktualu, tai ir neskaitau, viską sužinau „TikTok“ ir „Instagram“; „nueini į „Google“ ir perskaitai pirmas naujienas, kurias pateikia paieškos sistema“.

Cammaertsas ir kt. (2016) teigia, kad žurnalistika ir raštingumas yra svarbūs dalyvavimui demokratiname gyvenime. Profesionali žurnalistika palengvina jaunuolių demokratinį dalyvavimą per medijas, o demokratija linkusi palengvinti dalyvavimą pačiose medijose. Tačiau skeptiškas žurnalistikos vertinimas ir nekritiškas požiūris į socialinių medijų turinį atskleidžia jaunuolių abejingumą patikimai informacijai. Siekiant suprasti tyrime dalyvavusių jaunuolių polinkį ignoruoti žurnalistiką, reikia atkreipti dėmesį į jų ir žurnalistikos santykį, kuriame jaunos auditorijos keliamas lūkestis žurnalistikai yra nepatenkinamas. Tai dažnu atveju ir lemia neigiamą (o kartais net priešišką) požiūrį į profesionalią žurnalistiką, nepaisant to, kad žurnalistai laikomi neatsiejama šiuolaikinių liberalių atstovaujamųjų demokratijų dalimi. Tyrimo dalyvių pasakojimai atskleidžia, kad profesionalios žurnalistikos pateikiamas turinys jaunuoliams yra neaktualus, juo yra nepasitikima ir apskritai nesidomima.

Žurnalistikos smerkimas. Vieni jaunuoliai renka teigiamus, kiti – neigiamus pavyzdžius. Tai rodo jaunosios auditorijos požiūrių, vertybinių nuostatų ir patirčių įvairovę. Banaji ir Cammaertsas (2014) teigia, kad kartais jaunuolių griežta kritika žurnalistikai yra ne apatijos, o sustiprėjusio kritiško pilietiškumo požymis. Taigi, smerkti profesionalią žurnalistiką ją tiesiog neigiant ar renkantis blogus pavyzdžius yra sąmoningas jaunosios auditorijos pasirinkimas. Todėl mokslininkų teigimu, svarbu analizuoti, kaip ir kokiais būdais žurnalistika galėtų sustiprinti jaunų žmonių pasitikėjimą. Tyrime dalyvavusių jaunuolių pasisakymai atskleidžia, kad jaunuoliai yra linkę smerkti žurnalistiką: „kalbant apie rinkimus, blogiausias dalykas, kad kai nėra to patikimo šaltinio, tai ir nepasitikimi žurnalistais“; „aš nesakau, kad jie meluoja, bet kai aprašo žmogų kaip auksą, atrodo

geriausias, vos ne dievas, o tu pirmą kartą apie jį girdi“; „žurnalistai man visą laiką buvo tokie žmonės, kurie lenda į kitų gyvenimus ir visą laiką [...] meluoja – ir televizoriuje taip rodo, ir knygoje, ir absoliučiai visur, kad ir ką darytų, aš, pavyzdžiui, beveik niekada netikėčiau, net jei iš tikrųjų tai yra paremta, nežinau, dar keliais šaltiniais“.

Išvados ir diskusija

Tyrime dalyvavusių jaunuolių pasisakymai apie žurnalistiką atskleidžia įvairialypį požiūrį: nuo pasitikėjimo iki smerkimo. Tyrimo rezultatai pagrindžia socialiai atsakingos žurnalistikos svarbą jaunuolių gyvenimui demokratinėje visuomenėje ir jos vaidmenį pateikiant patikimą ir patikrintą informaciją bei ugdant gebėjimus atpažinti patikimus šaltinius (Wunderlich ir kt., 2022). Svarbu paminėti, kad, norėdama pasiekti jaunuolius, žurnalistika turi prisitaikyti prie socialinių medijų platformų diktuojamų taisyklių ir jaunosios auditorijos lūkesčių. Be to, žurnalistika turėtų išlaikyti savo vertybes, tokias kaip nuomonių įvairovė ir neutralumas, kurias jaunuoliai neabejotinai vertina (Wunderlich ir kt., 2022).

Nors tyrimų apie žiniasklaidos vaidmenį jaunajai auditorijai su naujienomis susijusioje praktikoje vis dar yra mažai (Wunderlich ir kt., 2022), šio tyrimo rezultatai prisideda prie naujų šios srities žinių kūrimo. Kaip rodo tyrimo metu gauti rezultatai, profesionalios žurnalistikos lyginimas su „TikTok“ programėlėje esančia informacija demonstruoja jaunuolių nepasitikėjimą žurnalistika ir kartu rodo kritiškumo trūkumą vertinant informaciją socialiniuose tinkluose. Tai patvirtina ir prieš tai atliktų tyrimų apie jaunuolių pažeidžiamumą dezinformacijai platformose rezultatus (Livingstone, 2022; Vissenberg ir kt., 2022).

Tyrimo metu išryškėjęs jaunuolių nepasitikėjimas profesionalia žurnalistika (ar net jos smerkimas) rodo emocijomis paremtą profesionalios žurnalistikos ir jaunuolių santykį, nulemtą žinių trūkumo – jaunuolių vertinimai yra paremti jausmais, o ne sąmoningumu ir žinojimu. Tai rodo poreikį kurti ir įgyvendinti žurnalistikos priemones, strategijas ir praktikas, kuriomis, atsižvelgiant į didėjančią socialinių medijų įtaką ir besikeičiančią jaunuolių elgseną, būtų galima pasiekti jaunuolių auditoriją socialinių medijų platformose.

Tyrimo metu atskleistas jaunuolių nepasitenkinimas žurnalistiniu turiniu gali būti siejamas su jaunosios auditorijos amžiumi – paauglystė yra metas, kuomet jaunuoliai yra socialiai jautrūs ir išgyvena intensyvias emocijas. Jaunuolių kasdienybėje dominuoja socialinių medijų platformos, sukuriančios manipuliatyvaus turinio pinkles, kurios įtraukia jaunuosius interneto vartotojus, o vis didėjanti atskirtis tarp žurnalistikos ir jaunuolių kelia klausimus apie juos supančios informacijos kokybę ir patikimumą. Negana to, žurnalistika susiduria su dvejopu iššūkiu – išlaikyti profesinius standartus ir kartu konkuruoti su patraukliu socialinių medijų turiniu, siekiant patraukti jaunuolių dėmesį. Kyla klausimas: kaip žurnalistai gali tinkamai prisitaikyti prie jaunuolių poreikių socialinių medijų platformose ir kartu išlaikyti profesinius standartus, kuriuos jaunimas vertina teigiamai?

Pastebima, kad jaunuolių pasitikėjimas profesionalia žurnalistika stiprina demokratinį dalyvavimą, nes suteikia galimybę priimti sprendimus, paremtus patikima informacija, o ne nulemtus emocijų ar algoritmų. Medijų pasaulis reikalauja iš jaunuolių vis sudėtin-

gesnių įgūdžių, reikalingų norint susiorientuoti skaitmeninėje aplinkoje. Todėl itin svarbu užtikrinti jauno žmogaus ir socialiai atsakingos žurnalistikos tarpusavio ryšį.

Literatūra

- Aharoni, T., Kligler-Vilenchik, N., & Tenenboim-Weinblatt, K. (2021). Be Less of a Slave to the News: A Texto-Material Perspective on News Avoidance among Young Adults. *Journalism Studies*, 22(1), 42–59. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2020.1852885>
- Andersen, K., Ohme, J., Bjarnøe, C., Bordacconi, M. J., Albæk, E., & Vreese, C. (2020). *Generational Gaps in Political Media Use and Civic Engagement: From Baby Boomers to Generation Z*. Routledge.
- Anter, L. (2024). How News Organizations Coordinate, Select, and Edit Content for Social Media Platforms: A Systematic Literature Review. *Journalism Studies*, 25(9), 1095–1115. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2023.2235428>
- Balčytienė, A., Amilevičius, D., Berksun, K., Iarovy, D., Ivanauskaitė, I., Juraitė, K., ... Utka, A. (2022). DIGIRES: daugiasektorinės ir daugiašalės perspektyvos siekiant atspaus skaitmeninio pilietiškumo Lietuvoje. Situacijos apžvalga: Aktualių problemų, metodologijų ir antidezinformacinių veiksmų poreikio mažoje valstybėje ataskaita. Baltijos skaitmeninio atsparumo tyrimų centras. <https://digires.lt/2448-2/>.
- Balčytienė, A., Bocullo, D., & Juraitė, K. (2024). Baltic democracies beyond the EU accession: media as a bearer of democratic culture and means of resilience in navigating uncertainties. *Journal of Contemporary European Studies*, 1–16. <https://doi.org/10.1080/14782804.2024.2360030>
- Banaji, S., & Cammaerts, B. (2014). Citizens of Nowhere Land: Youth and news consumption in Europe. *Journalism Studies*, 16(1), 115–132. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2014.890340>
- Basch, C. H., Meleo-Erwin, Z., Fera, J., Jaime, C., & Basch, C. E. (2021). A global pandemic in the time of viral memes: COVID-19 vaccine misinformation and disinformation on TikTok. *Human Vaccines & Immunotherapeutics*, 17(8), 2373–2377. <https://doi.org/10.1080/21645515.2021.1894896>
- Bengtsson, S., & Johansson, S. (2021). A phenomenology of news: Understanding news in digital culture. *Journalism*, 22(11), 2873–2889. <https://doi.org/10.1177/1464884919901194>
- Boczkowski, P. J., Mitchelstein, E., & Matassi, M. (2018). News comes across when I'm in a moment of leisure: Understanding the practices of incidental news consumption on social media. *New Media & Society*, 20(10), 3523–3539. <https://doi.org/10.1177/1461444817750396>
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V., & Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 11(4), 589–597. <https://doi.org/10.1080/2159676X.2019.1628806>
- Breakstone, J., Smith, M., Ziv, N., & Wineburg, S. (2022). Civic Preparation for the Digital Age: How College Students Evaluate Online Sources About Social and Political Issues. *The Journal of Higher Education*, 93(7), 963–988. <https://doi.org/10.1080/00221546.2022.2082783>
- Burkauskas, J., Jusienė, R., Breidokienė, R., Podlipskytė, A., Jakienė, V., Kaminskienė, G., . . . Steiblienė, V. (2024). Priklausomybės nuo interneto naudojimo atpažinimo instrumentų pritaikymas plačiajai visuomenei prevencijos ir intervencijos tikslais. https://www.mediavaikai.lt/lt/_files/ugd/d3b129_48d031f19a6e49acb411593ca25e9279.pdf.
- Cammaerts, B., Bruter, M., Banaji, S., Harrison, S., & Anstead, N. (2016). Participation of Youth In and Through Media: Traditional and New Media. In B. Cammaerts, M. Bruter, S. Banaji, S. Harrison,

& N. Anstead (Eds.), *Youth Participation in Democratic Life* (pp. 133–166). Palgrave Macmillan, London. https://doi.org/10.1057/9781137540218_6

Curran, J. (2011). *Media and Democracy*. Routledge.

DIGIRES. (2022). *DIGIRES: daugiasektorinės ir daugiašalės perspektyvos siekiant atsparaus skaitmeninio pilietiškumo Lietuvoje*. <https://digires.lt/wp-content/uploads/2023/01/Digires-report-LT-final.pdf>.

Drok, N., Hermans, L., & Kats, K. (2018). Decoding youth DNA: The relationship between social engagement and news interest, news media use and news preferences of Dutch millennials. *Journalism*, 19(5), 699–717. <https://doi.org/10.1177/1464884917703469>

Eubanks, V. (2018). *Automating inequality: How high-tech tools profile, police, and punish the poor*. St. Martin's Press.

Fillol, J., & Pereira, S. (2020). Children, Young People and the News: A Systematic Literature Review Based on Communication Abstracts. *Comunicacao e Sociedade*, 37, 147–168. [https://doi.org/10.17231/comsoc.37\(2020\).2429](https://doi.org/10.17231/comsoc.37(2020).2429)

Galan, L., Osserman, J., Parker, T., & Taylor, M. (2019). *How Young People Consume News and the Implications for Mainstream Media*. Reuters Institute. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/our-research/how-young-people-consume-news-and-implications-mainstream-media>.

Geiß, S. (2023). Two Journalisms? Linear and Curvilinear Relationships Between Journalists' Role Ideals and Degree of Democracy. *Journalism Studies*, 24(9), 1149–1174. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2023.2203270>

Gillespie, T. (2014). The relevance of algorithms. In T. Gillespie, P. J. Boczkowski, & K. Foot (Eds.), *Media technologies: Essays on communication, materiality, and society* (pp. 167–194). Massachusetts Institute of Technology Press.

Hawke, L. D., Relihan, J., Miller, J., McCann, E., Rong, J., Darnay, K., ... Henderson, J. L. (2018). Engaging youth in research planning, design and execution: practical recommendations for researchers. *Health Expectations*, 21(6), 944–949. <https://doi.org/10.1111/hex.12795>

Hermida, A. (2020). Post-Publication Gatekeeping: The Interplay of Publics, Platforms, Paraphernalia, and Practices in the Circulation of News. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 97(2), 469–491. <https://doi.org/10.1177/1077699020911882>

Jusienė, R., Baukienė, E., Breidokienė, R., Laurinaitytė, I., Lisauskienė, L., Praninskienė, R., & Urbonas, V. (2022). *Ilgalaikis ekranų poveikis vaikų fizinei ir psichikos sveikatai: mokslinio projekto ataskaita*. Valstybinis visuomenės sveikatos stiprinimo fondas.

Kahne, J., & Bowyer, B. (2019). Can media literacy education increase digital engagement in politics? *Learning, Media and Technology*, 44(2), 211–224. <https://doi.org/10.1080/17439884.2019.1601108>

Katz, R., Ogilvie, S., Shaw, J., & Woodhead, L. (2022). *Gen Z Explained: The art of living in a digital world*. The University of Chicago Press.

Kobilke, L., & Markiewicz, A. (2024). Understanding youth participation in social media challenges: A scoping review of definitions, typologies, and theoretical perspectives. *Computers in Human Behavior*, 157, Article 108265. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2024.108265>

Kõuts-Klemm, R., & Brites, M. (2017). Comparison of news consumption on online among Estonian and Portuguese audience Participations. *Journal of Audience & Reception Studies*, 14(2), 464–483.

Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2021). *The elements of journalism: What newspeople should know and the public should expect*. Three Rivers Press.

Kümpel, A. S. (2020). The Matthew Effect in Social Media News Use: Assessing Inequalities in News Exposure and News Engagement on Social Network Sites (SNS). *Journalism*, 21(8), 1083–1098. <https://doi.org/10.1177/1464884920915374>

Leavy, P. (2017). *Research Design: Quantitative, Qualitative, Mixed Methods, Arts-Based, and Community-Based Participatory Research Approaches*. The Guilford Press.

Literat, I., Chang, Y. K., & Hsu, S. Y. (2020). Gamifying fake news: Engaging youth in the participatory design of news literacy games. *Convergence*, 26(3), 503–516. <https://doi.org/10.1177/1354856520925732>

Livingstone, S. (2021, July 7). Almost overnight, children's lives became digital by default. What have we discovered? *LSE COVID-19 Blog*. <https://blogs.lse.ac.uk/parenting4digitalfuture/2021/07/07/children-during-covid/>.

Livingstone, S. (2022). Introduction to policy. In Y. Friesem, U. Raman, I. Kanižaj, & G. Y. Choi (Eds.), *The Routledge handbook of media education futures post-pandemic* (pp. 385–389). Routledge.

Livingstone, S., Mascheroni, G., & Stoilova, M. (2023). The outcomes of gaining digital skills for young people's lives and wellbeing: A systematic evidence review. *New Media & Society*, 25(5), 1176–1202. <https://doi.org/10.1177/14614448211043189>

Livingstone, S., & Third, A. (2017). Children and young people's rights in the digital age: An emerging agenda. *New Media & Society*, 19(5), 657–670. <https://doi.org/10.1177/1461444816686318>

Lupton, D. (2021). Young people's use of digital health technologies in the global north: narrative review. *Journal of Medical Internet Research*, 23(1), Article e18286. <https://doi.org/10.2196/18286>

Martel, C., Pennycook, G., & Rand, D. (2020). Reliance on emotion promotes belief in fake news. *Cognitive Research Principles and Implications*, 5(47), Article 47. <https://doi.org/10.1186/s41235-020-00252-3>

McCombs, M. E., Holbert, L., Kiousis, S., & Wanta, W. (2011). *The News and Public Opinion: Media Effects on Civic Life*. Polity Press.

Meijer, C., & Kormelink, G. (2015). Checking, sharing, clicking and linking: Changing patterns of news use between 2004 and 2014. *Digital Journalism*, 3(5), 664–679. <https://doi.org/10.1080/21670811.2014.937149>

Molina, R. G. (2023). Youth in the face of disinformation: A qualitative exploration of Mexican college students' attitudes, motivations, and abilities around false news. *Communication & Society*, 36(2), 97–113. <https://doi.org/10.15581/003.36.2.97-113>

Napoli, P. M. (2015). Social media and the public interest: Governance of news platforms in the realm of individual and algorithmic gatekeeper. *Telecommunications Policy*, 39(9), 751–760. <https://doi.org/10.1016/j.telpol.2014.12.003>

Newman, N., Fletcher, R., Robertson, C. T., Eddy, K., & Nielsen, R. K. (2022). *Reuters Institute Digital News Report 2022*. Reuters Institute for the Study of Journalism.

OFCOM. (2022). *Children and parents: media use and attitude report*. https://www.ofcom.org.uk/_data/assets/pdf_file/0024/234609/childrens-media-use-and-attitudes-report-2022.pdf.

O'Reilly, M. (2020). Social media and adolescent mental health: The good, the bad and the ugly. *Journal of Mental Health*, 29(2), 200–206. <https://doi.org/10.1080/09638237.2020.1714007>

O'Rourke, V., & Miller, S. (2022). Improving children's wellbeing through media literacy education: An Irish study. *Journal of Media Literacy Education*, 14(1), 94–107. <https://doi.org/10.23860/JMLE-2022-14-1-7>

Peters, C., Schröder, K. C., Lehaff, J., & Vulpius, J. (2021). News as They Know It: Young Adults' Information Repertoires in the Digital Media Landscape. *Digital Journalism*, 10(1), 62–86. <https://doi.org/10.1080/21670811.2021.1885986>

Rosen, J. (1997). In quest of journalism. *Index on Censorship*, 26(3), 81–89. <https://doi.org/10.1177/030642209702600315>

Røsok-Dahl, H., & Ihlebæk, K. A. (2024). Young People and News: A Systematic Literature Review. *Journalism Studies*, 25(10), 1228–1248. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2024.2372425>

Sehat, C. M. (2022). Journalistic Values and Expertise in Platform News Distribution: The Possibilities and Limitations of Participatory Panels for Algorithmic Governance. *Journalism Studies*, 23(10), 1225–1246. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2022.2077808>

Schl, A. (2020). Public service media in a digital media environment: performance from an audience perspective. *Media and Communication*, 8(3), 359–372. <https://doi.org/10.17645/mac.v8i3.3141>

Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., ... Hasebrink, U. (2020). *EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries*. EU Kids Online. <https://www.eukidsonline.ch/files/Eu-kids-online-2020-international-report.pdf>.

Spurava, G., & Kotilainen, S. (2022). Young People as Empirical Experts of Participatory Research in the Age of Information Disorders. *Seminar.net*, 18(1). <https://doi.org/10.7577/seminar.4740>

Tamboer, S. L., Kleemans, M., & Daalmans, S. (2020). We are a Neeew Generation: Early Adolescents' Views on News and News Literacy. *Journalism*, 23(4), 806–822. <https://doi.org/10.1177/1464884920924527>

Tandoc, E., & Maitra, J. (2017). News organizations' use of Native Videos on Facebook: Tweaking the journalistic field one algorithm change at a time. *New Media & Society*, 20(5), 1679–1696. <https://doi.org/10.1177/1461444817702398>

Thomas, D. R. (2006). A general inductive approach for analyzing qualitative evaluation data. *American Journal of Evaluation*, 27(2), 237–246. <https://doi.org/10.1177/1098214005283748>

Vaca-Baqueiro, M. T. (2018). *Four Theories and Press 60 Years and counting*. Routledge.

Vanhaeght, A. S., & Donders, K. (2021). Audience participation in public service media. From an instrumental to a purposeful vision. *AdComunica*, 21(21), 45–70. <https://doi.org/10.6035/2174-0992.2021.21.4>

Vissenberg, J., Spurava, G., Terčová, N., Morávková, H., Bedrošová, M., Bossens, E., ... d'Haenens, L. (2022). Report on the role of critical information skills in recognising mis- and disinformation. ySKILLS. <https://zenodo.org/records/6922139#.ZE-zwHZBxPY>.

Vogels, E. A., Gelles-Watnick, R., & Massarat, N. (2022). *Teens, Social Media and Technology 2022*. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/internet/2022/08/10/teens-social-media-and-technology-2022/>.

Wunderlich, L., Hölig, S., & Hasebrink, U. (2022). Does Journalism Still Matter? The Role of Journalistic and non-Journalistic Sources in Young Peoples' News Related Practices. *The International Journal of Press/Politics*, 27(3), 569–588. <https://doi.org/10.1177/19401612211072547>